

ZAŠTITNA KAMATA U SUSTAVU OPOREZIVANJA

Autor Branko Parać

Ponedjeljak, 21 Lipanj 2010 07:32

Zaštitne kamate, o kojoj je autor ovih redaka objavio više stručnih članaka, nažalost, nema u sustavu oporezivanja korporativne dobiti još od 2001. godine. Rečeni instrument sustava poreza na dobit, za kojim žale mnogi poduzetnici, kao i većina poreznih stručnjaka, u Hrvatskoj se primjenjivao od poslovne 1994. do zaključno 2000. godine. S obzirom da se zaštitna kamata ne primjenjuje već deset godina, valja podsjetiti, posebno mlađe čitatelje, na njena ključna obilježja, kao i učinke njene primjene.

Dakle, što je zaštitna kamata?

Zaštitna kamata je svojevrsna porezna olakšica u postupku oporezivanja poduzetničke dobiti, na način da se njome valorizira (priznaje) «cijena uloženog kapitala» u poslovnom procesu (pothvatu). Dakle, zaštitna kamata je odbitna stavka u postupku utvrđivanja porezne osnovice poreza na dobit.

Pritom je važno istaknuti, da je zaštitna kamata u hrvatskom poreznom sustavu uključivala dvije komponente, i to:

1. stopu inflacije, mjerenu rastom cijena industrijskih proizvoda (indeksom CIP-a), kojom je trebalo sačuvati integritet uloženih sredstava (kapitala) u uvjetima smanjenja kupovne moći nacionalne valute, i
2. stopu nominalno utvrđene «realne kamate», koja se priznaje kao odbitna stavka, a predstavlja cijenu uloženog kapitala u poduzetnički pothvat.

U slučaju pozitivne porezne dobiti, zaštitna kamata je umanjivala poreznu osnovicu, a time i poreznu obvezu, a za jednaki iznos povećana je dobit poslije poreza (neto dobit). Suprotno tomu, ako je poduzetnik iskazao negativnu poreznu osnovicu, pripadajuća zaštitna kamata uvećavala je porezni gubitak, što je osiguravalo buduću poreznu olakšicu u sljedećim obračunskim razdobljima (do njegova iskorištenja, odnosno do isteka roka od pet godina od njegova nastanka). Primarna svrha zaštitne kamate je stimulacija ulaganja u poduzetničku djelatnost, što je od presudnog značaja za rješavanje ključnog problema hrvatskog društva, a to je svakako nedovoljan zaposlenost radno sposobnog stanovništva. Valja podsjetiti, zaštitna kamata je obračunavana na ukupno uložena vlastita sredstva (kapital), što znači da je time ostvaren i neizravni učinak, u obliku destimulacije ostvarene neto dobiti (dobiti poslije poreza) i njena alokacija u osobnu potrošnju, s jedne, ali i transfer u inozemstvo, s druge strane.

Dakle, dva poduzetnika, koja su ostvarila jednaku svotu poduzetničke dobiti (razlike ukupnih prihoda i ukupnih rashoda), imali su različite efektivnu poreznu stopu poreza na dobit, ovisno o svoti uloženog (raspoloživog) ukupnog kapitala u obračunskom razdoblju, odnosno svoti zaštitne kamate!

Navedeni porezni instrument, posebno njegova «realna komponenta», bio je logičan i razumljiv, kako stručnjacima, tako i široj javnosti, jer je u svezi s poreznim statusom kamata na štedne uloge. Naime, u hrvatskom poreznom sustavu kamate na štednju u bankama nisu bile, a nisu ni sada (zasad) oporezive, pa je analogno rješenje za uloženi kapital u poduzetničke svrhe bilo logično i «pravedno». Primjerice, zašto bi prinos od uloženi milijun kuna u poduzetnički projekt (kapital), od kojega je ostvarena dobit od 50 tis. kuna, bilo oporezivo porezom na dobit, a istodobno jednaki prinos od kamata po stopi od 5 % na uloženi milijun kuna u obliku štednje u banci, nije porezno opterećen. Nastavno na rečeno, moglo bi se ustvrditi da zaštitna kamata i nije neka porezna olakšica nego samo specifičan način priznavanja cijene uloženog kapitala, odnosno njegovo, barem načelno, izjednačavanje s poreznim statusom kamata na štednju.

Dakle, zašto bi racionalni investitor, koji raspolaže kapitalom, uopće ušao u poduzetnički pothvat, odnosno osiguravao preduvjete za povećanje obujma aktivnosti, povećanjem uloženog kapitala, u takvom poreznom sustavu?

Osim opisane funkcije zaštitne kamate, posebno valja istaknuti njenu zaštitnu funkciju, kojom se štiti integritet uloženog kapitala u uvjetima inflacije. Dakle, načinom njenog izračuna [2], pri čemu se uzima u obzir i visina inflacije, štiti se supstancija (kapital), od poreza na «virtualnu dobit». Dakle, ako nema zaštitne kamate, poduzetnik iskazuje dobit, koja može biti osjetno manja od smanjenja kupovne moći uloženog kapitala zbog inflacije, ali će ipak platiti porez! Jedno od načela dobrog poreznog sustava svakako bi trebalo biti zaštita iskazane dobiti od poreza sve dok se ne osigura nadoknada dijela izgubljenog kapitala zbog inflacije.

[3]

Podsjetimo na mišljenje poznatih ekonomskih autoriteta Milтона Friedmana i Johna Maynarda Keynesa, koji su upozoravali na učinak inflacije na porezni sustav na sljedeći način:

«Kroz proces inflacije vlada može trajno i neopaženo konfiscirati značajni dio bogatstva svojih građana»

(Keynes) i

«Inflacija je oblik oporezivanja koji se može provesti bez legislative»

(Friedman)!

Autor drži posebno važnim ukazati na učinak ukidanja zaštitne kamate, koji je razvidan u bilancama hrvatskih poduzetnika, posebno u onih kojima su vlasnici (ulagači) iz inozemstva. Naime, hrvatska poduzeća u vlasništvu inozemnih investitora sve više se financiraju zajmovima svojih vlasnika, umjesto kapitalom. Često se takvi zajmovi oblikuju samo iz ostvarene dobiti iz poslovanja, koja se odlukom o raspodjeli dobiti «prenominira» u zajam. Pa u čemu je problem (za državni proračun)?

Problem je u tome što se na zajmove zaračunava kamata, koja je porezno priznati rashod, i transferira se izvan Hrvatske ili se «pretvara» u novi zajam, a time izravno umanjuje poreznu osnovicu poreza na dobit! Ove su (porezno dopustive) kamate vezane za vrijedeću eskontnu stopu Hrvatske narodne banke, koja je do kraja 2007. godine iznosila 4,5 %, a nakon toga razmjerno visokih 9 % godišnje. [4] Dakle, od početka 2009. godine, inozemni ulagači svojim poduzećima u Hrvatskoj odobravaju zajmove s kamatom od 9 % godišnje, uz možebitno plaćanje poreza po odbitku, ovisno o (ne)postojanju ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, bez ikakva porezna tereta! Nema sumnje da je riječ o prinosu, počesto većem i od temeljne poslovne aktivnosti, od koje Hrvatska nema gotovo nikakve koristi.

Opisani učinak, koji je racionalan, legalan i potpuno razumljiv sa stajališta poreznog obveznika, razvidan je u trendu povećanja iskazanog iznosa u bilancama hrvatskih poduzetnika nakon 2001. godine, pod stavkom «dugoročne obveze za kredite i zajmove ostalih inozemnih osoba». Krajem 2001. godine, ova specifična stavka izvora financiranja iznosila je 5,6 mlrd. kuna, da bi krajem 2007. godine ona narasla na nevjerojatnih 24,1 mlrd. kuna. S obzirom na dosadašnja kretanja, moguće je pretpostaviti da će ovaj oblik financiranja, koji je racionalan odgovor na ukidanje zaštitne kamate, krajem 2009. godine, za koju podatci još nisu objavljeni, narasti na oko 35 mlrd. kuna!

Ako se pretpostavi da je na ovaj iznos plaćena kamata po stopi od 9 % godišnje, a ne vidimo racionalni razlog za drukčiju kamatu, te uz možebitno djelomično plaćeni porez po odbitku, riječ je o iznosu porezno priznatih kamata od oko 3 mlrd. kuna! Svojedobno se nekome činilo da je porezno priznavanje (realne) zaštitne kamate na uloženi kapital, po stopi od 5 % previsoka (i «nepotrebna») olakšica, dok priznavanje kamata na ista ta sredstva (u pravilu, od inozemnog ulagatelja) u obliku zajma, po stopi od 9 %, to nije!? Držimo da bi ovu pojavu, koja još nije dovoljno analizirana i obrađena u stručnim radovima, trebalo posebno istražiti i donijeti odgovarajuće mjere, kojima bi se izbjegao daljnji štetni utjecaj na hrvatsku ekonomiju.

Zaključno, autor ovih redaka, kao i niz drugih poreznih stručnjaka, zalaže se za ponovno uvođenje zaštitne kamate u sustav oporezivanja korporativne dobiti, kojom će se osigurati dugoročni ciljevi ekonomske i gospodarske politike Hrvatske.

[1] Prilog za raspravu na Udruzi poreznih obveznika, lipanj 2010.

[2] Naprimjer, ako je u poreznom razdoblju inflacija 5 %, a realna zaštitna kamata 5 %, ukupna zaštitna kamata na uloženi kapital iznosi 10,25 % godišnje.

[3] Valja podsjetiti da je Udruženje europskih poreznih obveznika (TEA) usvojilo rezoluciju o ustavnim pravima poreznih obveznika koja, između ostalog, zahtijeva ustavno jamstvo za izbjegavanje prikrivenog povećanja poreza izazvanog inflacijom.

[4] Prema odredbi iz čl.14. st. 3., a vezano za čl. 7. st. 1. t. 12. Zakona o porezu na dobit (NN, 177/04 do 146/08), svotu porezno priznatih kamata između povezanih društava određuje ministar financija prije početka razdoblja u kojem će se koristiti. Prema odredbi iz čl. 37. Pravilnika o porezu na dobit (NN, 05/05 do 146/09): *«Ako ministar financija prije početka poreznog razdoblja u kojem se primjenjuje kamata iz članka 14. stavak 3. Zakona ne odredi i ne objavi visinu kamate, u tom razdoblju primjenjuje se eskontna stopa koju objavljuje Hrvatska narodna banka.»* Kao što je poznato, ministar još uvijek nije objavio porezno priznatu kamatnu stopu između povezanih društava, što znači da će se i za poslovnu 2010. godinu priznavati kamata po stopi od, po našem mišljenju, (pre)visokih 9 % godišnje!